

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ve KADIN SAĞLIĞI
AÇISINDAN BİN YIL KALKINMA HEDEFLERİ'NİN
NERESİNDEYİZ?

20 Mart 2015

HÜKSAM ve Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Kız Çocuklarının ve Kadınların Eğitimi

Mine GÖĐÜŐ TAN

Eğitimde Bin Yıl Hedefleri

- Hedef 1:Yoksulluğun giderilmesi ve yaşam koşullarının geliştirilmesinin eğitim olmadan sağlanamayacağı
- Hedef 2A :2015 yılına kadar bütün kız ve erkek çocukların nitelikli temel eğitim olanaklarına sahip olmaları ve bu eğitimlerini tamamlamaları

(Gelişmekte olan lkeler: Okula kayıt 1999 da %82, 2010 da %90

Kayıtlı olmayan: 2012 58 milyon çocuk)

- Hedef 3A: ilk ve ortaöğretimdeki bütün cinsiyet eşitsizliklerinin, 2015 yılına kadar ortadan kaldırılması; okula kayıt, okulu tamamlama ve öğrenimde başarı yönleri de dahil olmak üzere eğitimde tam bir cinsiyet eşitliği sağlanması

İlk ve ortaöğretimdeki cinsiyet eşitsizlikleri

Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisinin uygulanmasını değerlendiren Eğitimde Cinsiyet Kalıpyargılarıyla Mücadele konulu Helsinki toplantısı (9-10 Ekim 2014) :

- Eğitimin kadınların güçlenmesinde ve cinsiyet eşitliğini sağlamadaki gizil gücüne karşılık cinsiyet şemaları ve cinsiyetçiliğin modern toplumların yaşamında ve eğitim dahil tüm yapılarında güçlü etkisini sürdürdüğü,
- Kız çocukların ve kadınların eğitimdeki başarılarının eğitim sonrası olanaklarını, istihdam ve siyaset alanlarındaki düşük temsillerini ve ev-içi sorumluluklarını dönüştürmekte yetersiz kaldığı,
- Okulun ve öğrenme ortamlarının (kasıtlı ya da kasıtsızca) ataerkil ideolojiyi, cinsiyetçi şemaları yerine pekiştirdiği, öğretmenler kız ve erkek çocuklarla eşitsiz etkileşimler kurduğu,
- Ders programlarda aktarılan 'evrensel bilim' in genelde erkeklerin deneyim ve verimlerini kapsadığı, ders kitaplarının hala kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren sözel ve görsel içerik barındırdığı,
- Kız ve erkek çocuklara uygun alanlar ayrımının devam ettiği, çocukların yaşıt baskılarından ürkerek geleneksel alan tercihlerine bağlı kaldıkları,
- Toplumsal cinsiyet kavramının hala eğitimin yapılarına ve pratiklerine özümsemediği
- TC Eşitliği Stratejisi 2014-2017: Combating Gender Stereotypes and Sexism
- 2nd Conference of the Council of Europe National Focal Points on Gender Equality Helsinki, 9-10 October 2014

Hedefler ve Biz

Tüm eğitim kademelerinde gerçekleşen okullaşma oranları, iller ve bölgelere göre büyük farklılıklar taşımakta

- Hedef 2A İlkokulda 2013-14 net okullulaşma oranı % 99,6
Ortaokulda « « « « % 94,5

Amasya, Bartın ve Zonguldak net okullulaşma oranı % 98; Çankırı, Hakkari ve Gümüşhane'de % 85'in altında.

- Hedef 3A Ortaöğretim genelinde 2013-14 net okullulaşma oranı
kız öğrenciler için % 76, erkek öğrenciler için % 77

Batı Marmara, Akdeniz ve Orta Anadolu bölgelerinde kız ve erkek okullulaşma oranları arasındaki fark % 1'in altında. Kuzeydoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde ise bu fark % 6-7 civarına yükselmekte. Bu üç bölge, aynı zamanda okullulaşma oranlarının en düşük olduğu bölgelerdir.**

* Toplumsal cinsiyet eylem planı, 2014-2018

**ERG Eğitim İzleme Raporu,2013

Okullulaşmanın engelleri

Ailenin yoksulluğu, bu nedenle çocukların gerek evde, gerekse dışarıda çalışmaları, birden fazla çocuğu olan ailelerde tüm çocukları okutmanın maliyetini karşılayamamak, “karma eğitime karşı olma, mahalle baskısı, (...) kızların eğitiminden fazla bir Őey beklememe”

“okul ve sosyal evre güvenliğinin olmaması, okul ortamından ve yönetici ve öğretmenlerin tutumlarından kaynaklanan okula ve öğretmene olan güvensizlik, okullarda Őiddet uygulanması, ğretmen sirkülasyonunun fazla olması, öğretmenlerin stajyer ve deneyimsiz olması, rehberlik hizmetleri ve ev ziyaretlerindeki yetersizlikler” özellikle kız öğrencilerin okula gitmemesinde, devamsızlık yapmasına veya okulu terk etmesinde etkili.

Kaynaştırma eğitiminden yararlanan öğrenciler arasında, her 100 erkek öğrenciye karşılık ilkokul düzeyinde 62, ortaokul ve ortaöğretim düzeyinde 63 kız ğrenci

Devamsızlık oranları

Ortaöğretim genelinde kız öğrenciler için % 24,1
erkek öğrenciler için % 40,6

Ortaöğretimde sınıf tekrarı nedeniyle öğrenim hakkını tamamlayan
77.815 öğrencinin % 68'ini erkek öğrenciler oluşturmakta (2012-13)

Ağırlıklı olarak ya da sadece kız öğrencilere hizmet sunan okullar

- 2010-11 eğitim-öğretim yılında toplam 649 **kız meslek veya teknik lisesi ve Anadolu kız meslek veya teknik lisesi** bulunurken, 2013-14 yılında bu okulların toplam sayısı 837'ye ulaşmıştır. (**% 29 artış**)
- 2010-11 eğitim-öğretim yılında bu dört okul türünde eğitim alan toplam öğrenci sayısı 218.953 iken 2013-14'te bu rakam, **% 20,6'lık artışla**, 264.068'e ulaşmıştır.
- 2012 yılından itibaren 66 kız imam-hatip lisesi açılmıştır.
- Kadınların ve erkeklerin, cinsiyetleri ve cinsiyetlerine atfedilen roller nedeniyle belirli eğitim türlerine/program alanlarına yönlendirilmesi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla açıkça çelişir.
- Sadece kız öğrencilere hizmet veren okulların yaygınlaştırılması, kısa vadede ailelerin kız çocuklarını okula göndermelerini kolaylaştıracak bir adım olabilir. Ancak, giderek daha çok kız ve erkek çocuğun ayrıştırılmış ortamlarda eğitim almaları, öğretmenlerin cinsiyetçi tutumları ve eğitimin cinsiyetçi içeriğiyle birleştiğinde, orta ve uzun vadede, eğitim sürecinde dönüştürülmesi gereken geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarının daha da katılaşmasına neden olabilir.

- Kaynak:2014/8 sayılı Genelge
- ERG, Eğitim İzleme Raporu

Türkiye’de Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Akademisyen Ağı Projesi (KAAĞ)

Amaç: Türkiye’de yüksek öğretimdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadın akademisyenlerin kariyer örüntülerinin incelenmesi.

Süre: Ağustos 2010-Mayıs 2013

Katılımcı üniversiteler: Ankara Ü., Akdeniz Ü., Çanakkale Ü., İTÜ,
Karadeniz Teknik Ü.,Kocaeli Ü., Yıldız Teknik Ü.

Yöntem: Online anket T :1390 E: 555 K: 746

Görüşme: T: 113 Her üniversiteden 8 K ve 8E

Anketler

- Kadın akademisyenlerle erkekler arasında mesleğe devam kararlılığı, yayın sayısı ya da danışmanlık açısından önemli bir fark görülmediği halde konferans bildirileri açısından kadınlar lehine anlamlı fark var. Projelere katılım* ve burs alma konusunda da kadınlar daha önde (%12-%10.2)
- Kadınlar arasında akademik yükselme başvurularındaki olumsuz sonuçlarda baskı ve ayrımcılıkla karşılaşanların oranı (%46.2) erkeklere kıyasla (%36.2) daha fazla
- Kadınların % 14'ü bu tür sonuçlarda cinsiyetine karşı olumsuz tutumları temel neden olarak gösterirken böyle düşünen hiçbir erkeğe rastlanmıyor

*TUBITAK, Basaran 2008

- Kadınlar arasında kariyer kesintisi yaşayanlar (%35.2) erkeklerden (%26.3) fazla ve kesintileri daha uzun süreleri kapsıyor. Kadınlar için kesintiler gebelik ve erken çocuk bakımı, erkekler için askerlik ve yabancı dil yetersizliği nedenlerinde yoğunlaşıyor (görüşmeler)
- Kadınlara (%24.8) kıyasla erkekler (%36.8) çalışma saatlerini çok daha esnek buluyor ve bunun sonucu olarak gelir getirici ya da ödüllendirici yan etkinliklerde bulunabiliyorlar. Kadınların eviçi sorumlulukları araştırma ve yayın konusundaki baskıları yanında akademinin esnek çalışma koşullarından bu tür etkinlikler için yararlanmalarını da sınırlıyor.

Görüşmeler

- Yayın yapma konusunda erkeklerin temel engelleri yabancı dil zorlukları ve hakemli dergilerdeki uzun değerlendirme süreçleri iken kadınlar için ağır öğretim yükleri, yönetim görevleri ve 'zaman sıkıntısı'. Kadınlar, ev ve iş yaşamının çatışan taleplerinden doğan ikilemleri çözdükleri takdirde çok daha başarılı olacaklarını düşünüyor. Yayınla ilgili süreçler ya da akademik koşullar onlar için çok daha önemsiz görünüyor.
- Görüşülen akademisyenlerin çoğu evli ve bekar olanların çoğu kadın.
Evli ve çocuklu olan erkeklerin hemen hepsi ev işi ve çocuk konusundaki sorumluluğun tamamen eşlerinin üstünde olması nedeniyle akademik kariyerin ilk kritik yıllarını kolay atlatabilmişler.

Evli kadın akademisyenlerin çoğunluğu ise çocukları olduğunda eviçi sorumlulukların arttığını söylüyor. Bunlardan bir kesimi geçici olarak mesleğe ara vermek zorunda kalmış.

Ev ve İş Yaşamı Dengesi

- Erkeklerin çoğu ev işlerine yardım ettiklerini söylese de bu yardım alışveriş, onarım, faturaların ödenmesi, çocukların okula götürülüp getirilmesiyle sınırlı.
- Geleneksel olarak kadının yapması gereken işler ve ona biçilen rol akademisyen kadın için de geçerli. Temizlik, yemek, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı tümüyle kadınlara ait. Akademisyen kadının mesleğini yürütebilmesi veya herhangi bir karar mekanizmasına gelebilmesi ancak ev içi sorumluluklarını ve çocuk bakımını yüklenebilme koşuluyla ya da en azından koordine edebilmesi ile mümkün .

Ev ve İş Yaşamı

- Kadınlar için ailenin ve ev işlerinin ihmali temel ve sürekli bir kaygı ve mutsuzluk kaynağı.
- Ev ve iş yaşamı arasındaki gerilimler kadınlar için gebelik ve anne olma dönemleriyle örtüşen doktora ve yardımcı doçentlik aşamalarında özellikle yoğun. Bu sorumlulukların hafifleyeceği ileri kariyer dönemlerinde ailelerine daha fazla zaman ayıracakları, zaman ve kapasitelerini tümüyle değerlendirebilecekleri görüşündeler.

(Bu veri GENOVATE,2013 de ortaya çıkmış ve 'kadınların verimli olabilecekleri dönemde kariyerlerinde daha iyi olmak ya da karar mekanizmalarına gelebilmek için herhangi bir çaba içinde olmalarını engellediği' biçiminde yorumlanmıştır.)

Ayrımcılık

- Hem kadın hem de erkekler üniversitede belli gruplara mensup olmak nedeniyle ayrımcılıkla karşılaşmış. Görüşülenler arasında ayrımcılıkla karşılaşan kadınlar erkeklerden daha fazla. Bu kadınlardan çoğunluğu cinsiyet ya da yaş nedeniyle ayrımcılığa uğramış. Erkekler ise kurumsal politikalar, etnik, siyasal ya da dinsel aidiyetleri nedeniyle.
- Kadınların karşılaştığı ayrımcılık, en çok yönetici konumlarına getiril(me)me*, ekonomik karşılığı olan işlerin erkeklere verilmesi, daha ağır öğretim yükü, gebe (artık başka çocuk yapma, çocuğun olalı işleri aksattın,vb.) ya da bekar kadınlara yönelik sözler.

*Araştırma görevlisi, uzman ve öğretim görevlisi gibi konumlarda kadınlar %47, profesörlük aşamasında %28 oranında temsil edilmekte. 2001-2010 yılları arasında akademide cam tavan etkisinin giderek arttığı saptanmıştır. (Tepav Raporu, 2011). 179 üniversitede 10 kadın rektör, dekanlardan %9'u kadın (Cumhuriyet, 17.03.2015)

Ankara Üniversitesi'nden bir erkek akademisyenin sözleri kadına yönelik ayrımcılığın çeşitli klişelerle nasıl doğallaştırıldığını gösteriyor:

“Bizim anabilim dalında erkekler daha avantajlı, iş yükü ağır. Burada bayan olmak dezavantaj, bir bayanın karın ağrısı, baş ağrısı bitmiyor, evlilikteki yükümlükleri çok fazla. Hamile kaldığı için izin alıyor. Ayrıca bu iş için (veteriner) belli uygulamalara giremiyor. Kadavrularla uğraşıyoruz. Fiziksel güç de gerekiyor. Bayanların laboratuvar işlerinde titizlik, dikkat gerektiren işlerde daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bunu biraz da bayanlar yaratıyor her şeye dokunmak istemiyorlar. Burada pis işler erkeklere kalıyor.”

- Poyraz,2013

Son söz

- Eğitim sistemi de tıpkı istihdam, sağlık, siyaset vb. alt sistemler gibi cinsiyet şemalarını yansıtmakta ve cinsiyetçi düşünme, varolma ve davranış biçimlerini yeniden üretmektedir.
- Ancak, toplumsal cinsiyet eşitliği yalnız eğitimi cinsiyetçilikten arındırmaya yönelik önlemlerle ya da kız çocukların okula kavuşturulması ile gerçekleştirilemez. Erkeklerle kadınlar arasındaki temel güç ilişkilerinin, ev-içi alan, işgücü piyasaları ve siyaset dahil, yeniden yapılanmasını, cinsiyetçi kültürün dönüştürülmesini, doğrudan doğruya patriyarkiyi hedefleyen bütüncül yaklaşımlar gerektirir.

Teşekkürler